

TA2019/7 PRINSENS GATE

Arkeologisk overvåking i forbindelse med etablering av nye holdeplasser for metrobuss i Prinsens gate, Trondheim

Rostad, Synne Husby

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel TA2019/7 Prinsens gate Arkeologisk overvåking i forbindelse med etablering av nye holdeplasser for metrobuss i Prinsens gate, Trondheim	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 46/2019	Publiseringsdato 02.09.2020
	Prosjektnummer 1021503	Oppdragstidspunkt 25.04-08.05.2019
	Forsidebilde Graving av fundament til leskur. Bildet tatt mot nord med mobilkamera. Foto: Synne Husby Rostad	
Forfatter(e) Rostad, Synne Husby	Sider 20	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Silje Sandø Rullestad
Prosjektmedarbeider(e) Synne Husby Rostad
Kvalitetssikrer Lise-Marie Bye Johansen

Oppdragsgiver(e) Statens vegvesen

Sammendrag I forbindelse med graving og etablering av nye holdeplasser for metrobuss i Prinsens gate, ble deler av asfaltdekket og underliggende masser gravd under overvåking av arkeolog. Tiltaket omfattet gravedybder fra 0,2 m og opp til 0,7m. Den sporadiske arkeologiske overvåkingen hadde ingen påvisninger av automatisk fredete/intakte kulturlag. Toppen av rasleire ble registrert i deler av sjaktene både på østsiden og vestsiden av Prinsens gate.

Emneord Trondheim, Prinsens gate, arkeologisk undersøkelse, kulturlag, rasleire

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Administrativt	7
1.2	Historiske, topografiske og arkeologiske opplysninger	8
2	Undersøkelsen	10
2.1	Vestsiden av Prinsens gate	10
2.2	Østsiden av Prinsens gate	13
3	Oppsummering og konklusjon	18
4	Litteratur	19
5	Fotoliste	20

Figurliste

Figur 1.	Tiltaksområdet, vest for Prinsens gate, sett mot sør. Da62828_NIKU_19.	7
Figur 2.	Kart som viser tiltaksområdet innenfor kulturminnet «Middelalderbyen Trondheim»	9
Figur 3.	Kart som viser vestre sjakt med innmålinger	11
Figur 4.	Etter graving av sjakt for fundament til leskur, gravedybde ca. 70 cm. Merk rester av rasleire i det nederste hjørnet til venstre. Tatt mot nord. NB: Bildet er tatt med mobilkamera.	12
Figur 5.	Mindre grøft på det vestlige området gravd for tilkobling eksisterende rør. Rasleira kan skimtes i bunn av sjakten til venstre i bildet. Målestokk 1 m. Da62828_NIKU_15.	13
Figur 6.	Graving av østlig fundamentsjakt. Stripe med rasleire dukket opp i kanten av sjakten mot øst. Bildet er tatt mot nord. Da62828_NIKU_06.	14
Figur 7.	Kart som viser østre sjakt med innmålinger	15
Figur 8.	Etterreformatoriske groper med søppel gravd ned i leira. Da62828_NIKU_08.	16
Figur 9.	Rasleire til høyre, toppen ca. 70 cm under asfalten. Merk at tidligere graving og veitbygging har fjernet toppen av leiren i to tredeler av sjakten. Da62828_NIKU_11.	17

1 Innledning

1.1 Administrativt

I brev datert 23.1.2019 har Statens vegvesen Region midt søkt Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) for graving i forbindelse med etablering av nye holdeplasser for metrobuss på begge sider av Prinsens gate ved Ytre Kongsgård, Trondheim. Tiltaksområdet ligger henholdsvis innenfor og like utenfor den vestre grensen til det automatisk fredede kulturminnet «Middelalderbyen Trondheim», Askeladden-ID: 90288. NIKUs forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett for undersøkelsen er datert 8.2.2019. Riksantikvaren gav dispensasjon etter kulturminneloven § 8 første ledd i brev datert 27.2.2019. Riksantikvaren vurderte at kostnadene til undersøkelsen skulle bæres av tiltakshaver, jf. kulturminnelovens § 10. Gravingen ble derfor overvåket av NIKU ved arkeolog Synne Husby Rostad i uke 17 og 18, innenfor perioden 25.04-08.05.2019.

Figur 1. Tiltaksområdet, vest for Prinsens gate, sett mot sør. Da62828_NIKU_19.

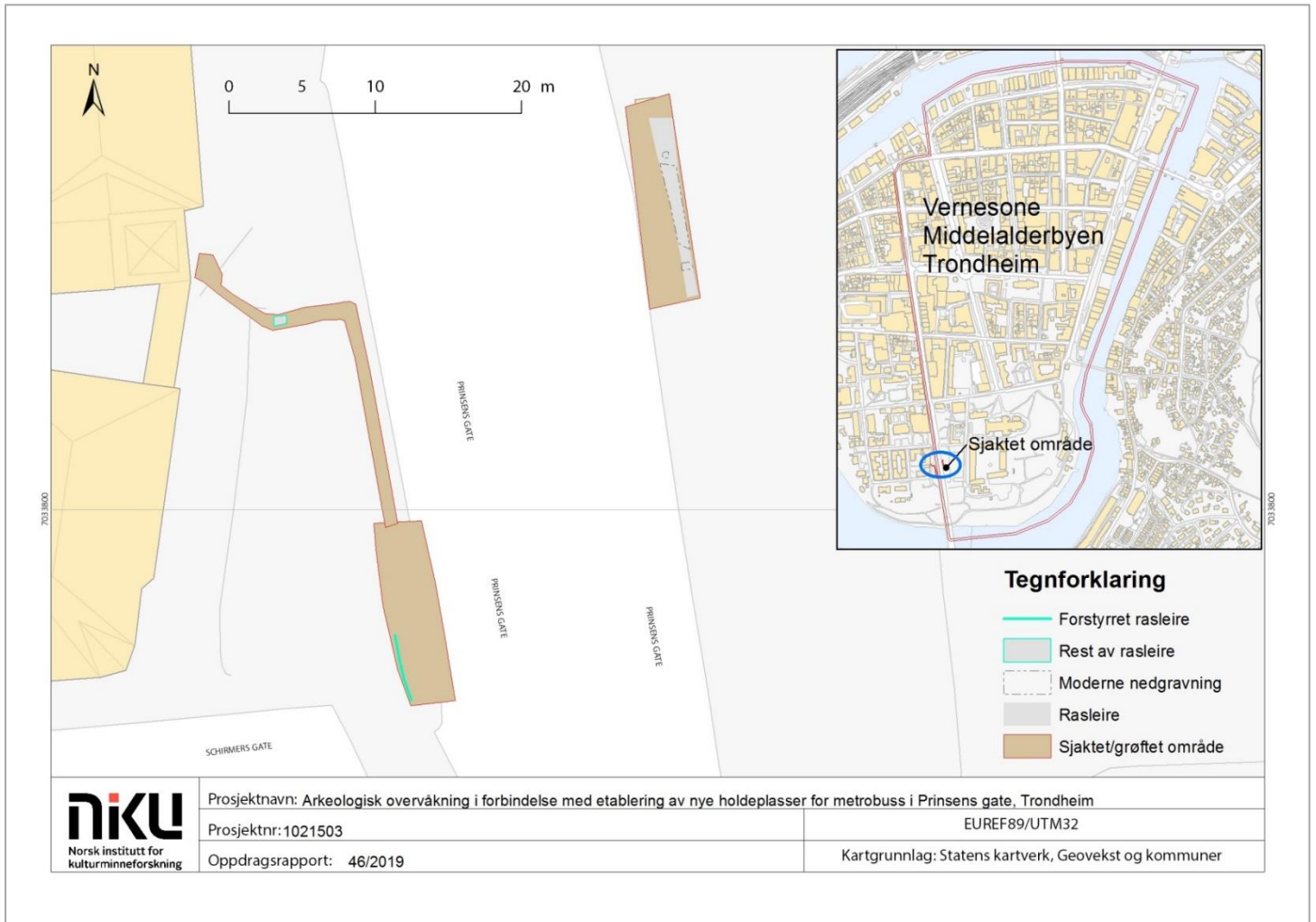
1.2 Historiske, topografiske og arkeologiske opplysninger

Tiltaksområdet ligger i utkanten av kulturminnet «Middelalderbyen Trondheim», men i et område som har vært svært sentralt innenfor det norske kirkevesenet. Østdelen av Nidarneset utgjør også et område hvor det samlet sett har fremkommet mange spor etter agrar bosetning fra forhistorisk tid (McLees 2003; 2014).

Opplysninger om Kalvskinnets historiske og topografiske utvikling består av spredte funn eller registreringer, samt informasjon fra nyere undersøkelser som NIKU har gjennomført like øst for Prinsensgate. Større og mindre arkeologiske undersøkelser ved Domkirkens vestfront, Erkebispegården, Kongsgårdsplassen og på tomten til nye Statens Hus har gitt innsyn i områdets naturtopografi, samt påvist spor etter bosetning allerede fra romersk jernalder. Denne delen av halvøya Nidarneset ble tidligst utformet ved avleiring av fluvial løsmasse for omtrent 2500 år siden. Ved Erkebispegården og Kongsgårdsplassen er det ved arkeologiske undersøkelser og grunnboringer påvist en opptil 4 m tykk leiravsetning, som ble avsatt ved ett eller flere sammenhengende leirras i årene rundt Kristi fødsel. Spor etter en organisk avsetning med trekull forseglet under skredet, tyder på menneskelig aktivitet allerede før skredet. Det er imidlertid flere steder her i sør påvist konstruksjonsrester som er skåret ned i toppen av leiren, samt en sammenhengende dyrkningshorisont som tyder på bosetning og systematisk jordbruksaktivitet i området under jernalderen og tidlig middelalder. Klare spor etter den sagaomtalte Nidarnes gård ligger ved Domkirken og Erkebispegården, datert til 900-tallet/tidlig 1000-tallet. De mest kjente arkeologiske funn fra selve Kalvskinnets er funn av gravgods som sannsynligvis stammer fra en eller flere gravhauger fra merovingertid.

I området vest for Prinsensgate er det gjennomført kun et fåtall arkeologiske registreringer. Disse viser spor etter den eldste bosetningen på Nidarneshalvøya. Høsten 2014 utførte NTNU Vitenskapsmuseet en arkeologisk undersøkelse i Schirmers gate 1 i forbindelse med bygging av ny katolsk kirke. Undersøkelsen viste at alle kulturlag over rasleiren var sjaktet ut, sannsynlig i forbindelse med jernbanebyggingen på 1860-tallet, slik at det var ca. 1 m med fyllmasse over leiren. Det ble under leiren avdekket en gravrøys fra ca. 550-375 f.Kr., samt flere kokegroper, ildsteder og dyrkningsaktivitet datert til førromersk jernalder og eldre romertid. Daterte strukturer over og under dyrkningslaget indikerer at man begynte å dyrke i dette området i løpet av det første århundret f.Kr. (Engtrø og Sauvage 2015). Området har spor etter agrarbosetning fra både eldre og yngre jernalder, samt påvist rasskredleire og i nyere tid ble Kalvskinnets brukt som åker helt fram til 1700-tallet.

En rekke undersøkelser gjennomført av NIKU de siste årene, henholdsvis på begge sider av Prinsens gate (områdene Ytre Kongsgård, Erkebispegården, Schirmers gate og Arkitekt Christies gate m.fl.) har påvist automatisk fredete kulturlag og andre konstruksjonsrester fra jernalder, middelalder og opp til nyere tid.

Figur 2. Kart som viser tiltaksområdet innenfor kulturminnet «Middelalderbyen Trondheim»

2 Undersøkelsen

Tiltaket var planlagt i et område hvor det tidligere er påvist rester av kulturlag fra romertid/eldre jernalder til nyere tid, og det er sannsynlig at dette området utgjør den tidligste bosetningen i Trondheim. Det er også i området sør for Kongens gate og mot Nidelven at det er flest spor etter den preurbane bosetningen på Nidarneset etter leirrasene. Det var sannsynlig at gravingen ville komme i kontakt med rester av urørte kulturlag på toppen av rasleiren. Rasleiren i området rundt er funnet på varierende nivåer, alt fra 0,40 m under overflaten til 2 m under overflaten (TA2007/18, TA2013/13, TA 1995/25)

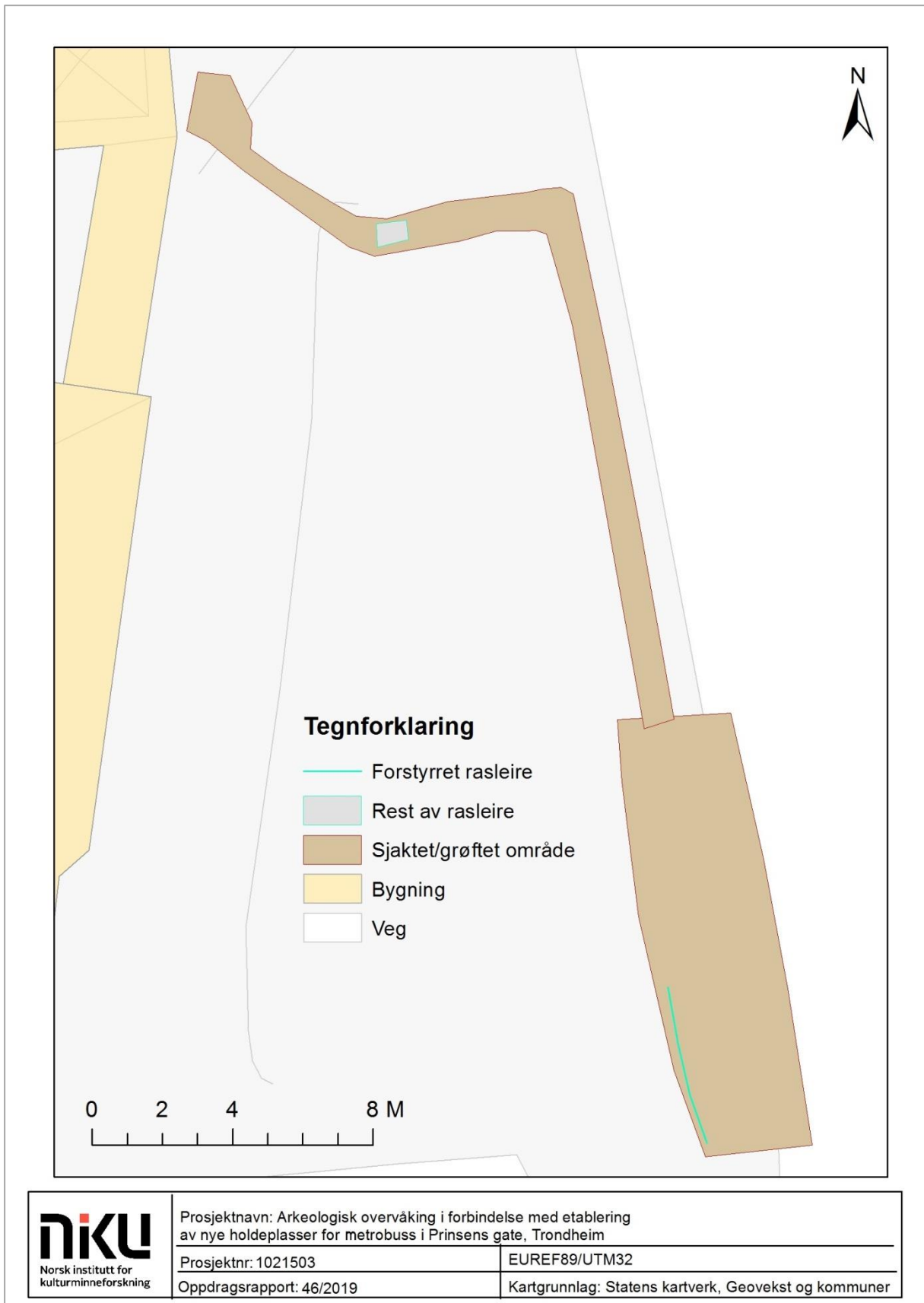
På grunn av tiltakets omfang ble forundersøkelsen utført sporadisk i løpet av seks dager, i perioden 29. april – 8. mai 2019. Det ble benyttet en hjulgående gravemaskin av type Volvo EW140C på 16 tonn. En arkeolog fra NIKU (undertegnede) overvåket gravearbeidet og foretok også nødvendige innmålinger av anleggsporene på begge sider av Prinsens gate. Alle anleggsspor som sjakter, mindre grøfter og registrerte strukturer ble innmålt med CPOS og dokumentert med foto.

Tiltaket omfattet følgende gravedybder:

- Graving i 0,7 m dybde for fundament til leskur og grøfter til trekkerør
- Graving i 0,5 m dybde for fundamentering av rekkverk og flytting av sluk
- Graving i 0,2-0,4 m dybde for å sette kantstein

2.1 Vestsiden av Prinsens gate

Det ble ikke gjort noen registreringer av intakte/ automatisk fredete kulturlag i sjakten som ble gravd for fundamentering av leskur eller i de mindre grøftene på vestsiden av Prinsens gate. Gravedybden på vestsiden varierte mellom 0,2-0,7 m, og det var kun overvåkingen av gravingen opptil 0,7 m som ble prioritert under overvåkingen. Toppen av rasleira ble påtruffet i plan rundt 0,6-0,7 m under overflaten på enkeltliggende, mindre områder av undersøkelsesområdet. Leiren var ikke bevart som en hel flate, men som flekkete områder i sør og i nord. Resten av massene i plan hadde en fortsettelse av moderne fyllmasse bestående av brun sandgrus. I profilen i sjaktene og grøftene var det ikke mulig å se annet enn moderne fyllmasser med to nivåer av asfalt over singel/sand.

Figur 3. Kart som viser vestre sjakt med innmålinger

Figur 4. Etter graving av sjakt for fundament til leskur, gravedybde ca. 70 cm. Merk rester av rasleire i det nederste hjørnet til venstre. Tatt mot nord. NB: Bildet er tatt med mobilkamera.

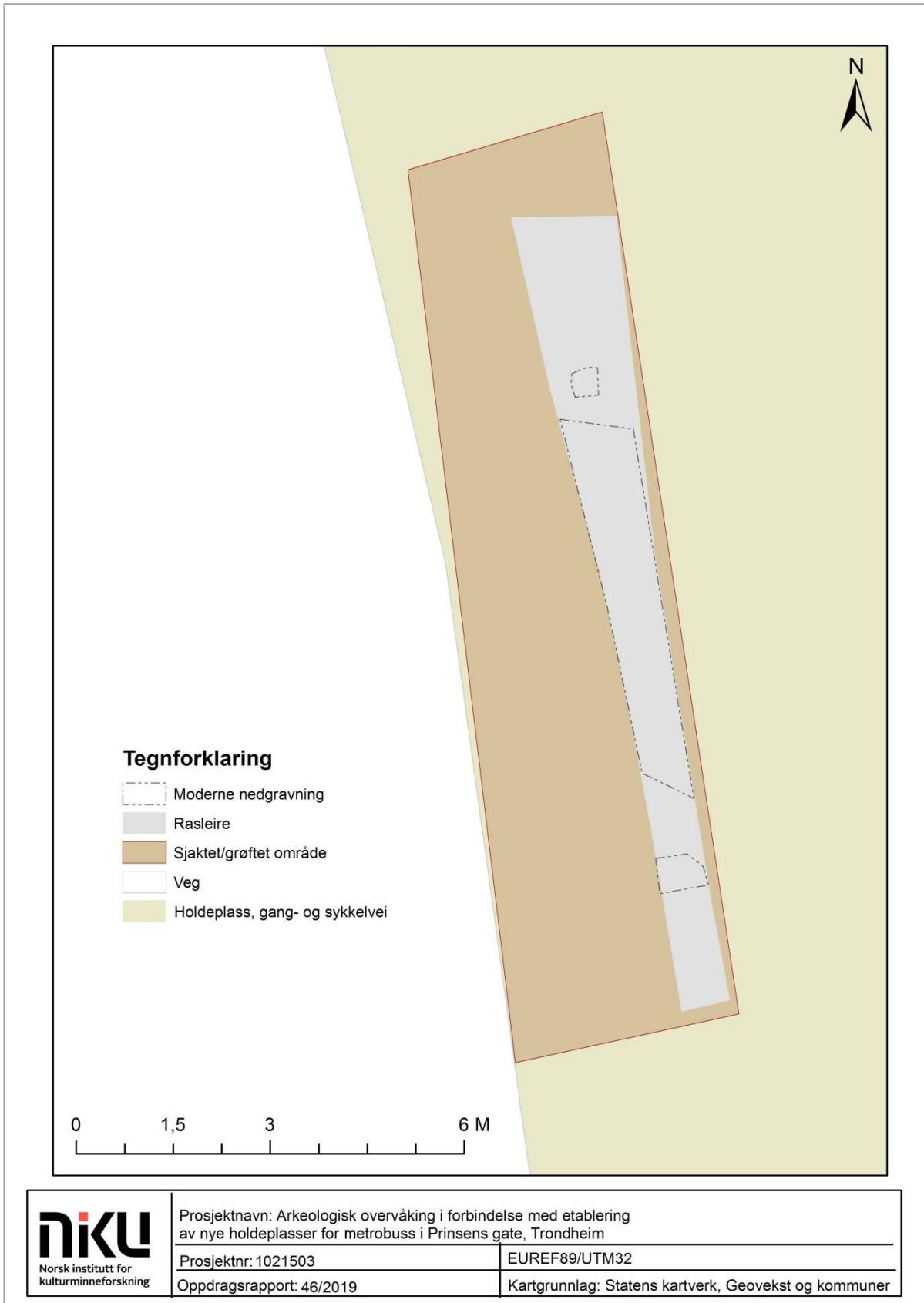
Figur 5. Mindre grøft på det vestlige området gravd for tilkobling eksisterende rør. Rasleira kan skimtes i bunn av sjakten til venstre i bildet. Målestokk 1 m. Da62828_NIKU_15.

2.2 Østsiden av Prinsens gate

På østsiden ble det heller ikke gjort noen registreringer av intakte/ automatisk fredete kulturlag. Kun en større sjakt ble gravd for fundamenteringen av leskur, med en gravedybde på ca. 0,7m. I sjakten ble det påtruffet et kompakt lag med lys grå rasleira ca. 0,7 m under overflata. På grunn av at moderne gravearbeid har kuttet gjennom leira, var den kun bevart som en stripe i N-S-retning, vest i sjakten. I tillegg til leira var det tre etterreformatoriske nedgravninger som kuttet gjennom leira. Disse besto av omrota brungrå sand med avfallsrester bestående av tegl, dyrebein og keramikk, jern/metall og glass. Resten av massene i plan besto av moderne brun sandgrus. Det var ingen spor av middelalderlag eller eldre kulturlag i sjaktens profilkanter.

Figur 6. Graving av østlig fundamentsjakt. Stripe med rasleire dukket opp i kanten av sjakten mot øst. Bildet er tatt mot nord. Da62828_NIKU_06.

Figur 7. Kart som viser østre sjakt med innmålinger

Figur 8. Etterreformatoriske groper med søppel gravd ned i leira. Da62828_NIKU_08.

Figur 9. Rasleire til høyre, toppen ca. 70 cm under asfalten. Merk at tidligere graving og veitbygging har fjernet toppen av leiren i to tredeler av sjakten. Da62828_NIKU_11.

3 Oppsummering og konklusjon

Tiltaksområdet besto i hovedsak av moderne, blandede masser med moderne forstyrrelser. I deler av sjaktene på begge sider av Prinsens gate ble det påvist rester av rasleire. Denne leira er trolig forhistorisk rasleire fra en eller flere større leirras som dekket deler av Nidarneset første århundre e.Kr. Det ble ikke gjort observasjoner av automatisk fredete kulturlag i bunn av sjaktene eller i noen av profilene.

Naturlig undergrunn ble ikke nådd ved gravingen. Undersøkelsen viste dessuten at moderne inngrep i forbindelse med graving av rør, ledningsnett og vei har fjernet eventuelle arkeologiske kulturlag på et nivå grunnere enn 0,7 m. Det kan imidlertid ikke utelukkes at intakte kulturlag kan befinne seg på et dypere nivå.

4 Litteratur

Engtrø, D. -Ø. & Sauvage, R. (2015) Arkeologisk undersøkelse, Schirmers gate 1, Trondheim. Arkeologisk utgravningsrapport, NTNU Vitenskapsmuseet.

McLees, C. 2003. Nidarnes for Nidaros, -bosetning på Nidarnes-halvøya i jernalder. SPOR 2003:2.

McLees, C. 2014. Gravrøys og grop, nye funn på Nidarneset. SPOR 2014:1.

5 Fotoliste

Fotokort_id	Filnavn	Motiv	Strukturnr/Objektnr	Sett mot	Fotograf	Opptaksdato
399410	Da62828_NIKU_01.tif	Arbeid med rør, vestlig sjakt	3894	N	Silje Sandø Rullestad	07.05.2019
399411	Da62828_NIKU_02.tif	Gjenfylling av vestlig sjakt	3894	N	Synne Husby Rostad	07.05.2019
399412	Da62828_NIKU_03.tif	Delvis gjenfylt vestlig sjakt	3894	S	Synne Husby Rostad	07.05.2019
399413	Da62828_NIKU_04.tif	Asfalt over moderne masser, vestlig sjakt. Med 1 m målestokk	3894	Ø	Synne Husby Rostad	07.05.2019
399414	Da62828_NIKU_05.tif	Graving av østlig sjakt	3862	N	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399415	Da62828_NIKU_06.tif	Graving av østlig sjakt, moderne masser	3862	N	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399416	Da62828_NIKU_07.tif	Graving av østlig sjakt. Toppen av rasleira blir synlig	3862, 3866	Ø	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399417	Da62828_NIKU_08.tif	Toppen av rasleira er synlig til høyre i sjakten. Groper med moderne/etterreformatorisk søppel er gravd ned i leira.	3866, 3876	N	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399418	Da62828_NIKU_09.tif	Oversiktsbilde: graving øst for Prinsens gate		NW	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399419	Da62828_NIKU_10.tif	Toppen av grå rasleire øverst. Groper med moderne/etterreformatorisk søppel er gravd ned i leira. Med 1 m målestokk	3866, 3876	Ø	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399420	Da62828_NIKU_11.tif	Toppen av grå rasleire til høyre. Groper med moderne/etterreformatorisk søppel er gravd ned i leira. Med 1 m målestokk	3866, 3876	N	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399421	Da62828_NIKU_12.tif	Toppen av grå rasleire til venstre. Groper med moderne/etterreformatorisk søppel er gravd ned i leira. Med 1 m målestokk	3866, 3876	S	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399422	Da62828_NIKU_13.tif	Grop med moderne/etterreformatorisk søppel er gravd ned i leira. Med 60 cm målestokk	3876	Ø	Synne Husby Rostad	30.04.2019
399423	Da62828_NIKU_14.tif	Mindre rørgroft, vest for Prinsens gate	3894	NW	Synne Husby Rostad	06.05.2019
399424	Da62828_NIKU_15.tif	Profil i mindre rørgroft. Rest av rasleira kan skimtes i bunn av sjakten til venstre i bildet	3894, 3914	SSV	Synne Husby Rostad	06.05.2019
399425	Da62828_NIKU_16.tif	Oversiktsbilde: mindre rørgroft, vest for Prinsens gate	3894	SØ	Synne Husby Rostad	06.05.2019
399426	Da62828_NIKU_17.tif	Arbeid med fundamentering av holdeplass, vest for Prinsens gate		S	Synne Husby Rostad	08.05.2019
399427	Da62828_NIKU_18.tif	Arbeid med fundamentering av holdeplass, vest for Prinsens gate		S	Synne Husby Rostad	08.05.2019
399428	Da62828_NIKU_19.tif	Arbeid med etablering av holdeplass, vest for Prinsens gate		S	Synne Husby Rostad	08.05.2019
399429	Da62828_NIKU_20.tif	Arbeid med etablering av holdeplass, vest for Prinsens gate		SV	Synne Husby Rostad	08.05.2019

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 46/2019

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00